

žáků realizovat svou osobnostní kompetenci) aj.

Závěrem třeba konstatovat, že recenzovaná monografie je významným přínosem k nanejvýš aktuální problematice. Je potěšující, že — jak z textu vyplývá — práce autorky v daném směru budou pokračovat. To, co bylo v monografii předloženo, je jak cenným výsledkem, tak i stimulujícím východiskem.

Z. Helus

I. Ruisel

PAMĚŤ A OSOBNOST

Bratislava, Veda 1988, 376 s.

Monografia Imricha Ruisela „Pamäť a osobnosť“ je tematicky rozdelená do deviatich úastí. V prvej časti Poznávacie procesy a osobnosť nás autor oboznamuje so dvojimi všeobecnými úvahami o pamäti v histórii, orálnej pamäti a literatúre, pamäti a vzdelávaní, rekordoch pamäti, pamäti v názoroch filozofov, pamäti a činnosti a poznávaní a teórii odrazu.

Druhá časť Začiatky experimentálnych výskumov pamäti je o výskumoch pamäti v 19. storočí, pamäti v laboratóriu a prvých výskumoch pamäti u sovietskych psychológov.

Štruktúrne a procesuálne výskumy pamäti nás zaujmú pamäťovým skladom jednoduchých a komplexných, štruktúrou krátkodobej pamäti, štruktúrou dlhodobej pamäti, sémantickou pamäťou a epizodickou pamäťou.

Stredobodom pozornosti autora vo 4. kapitole Pamäť v štruktúre osobnosti sú vlastnosti nervového systému vo vzťahu k pamäti, extra-introverzia a pamäť, úzkosť a poznávacie procesy, úzkosť a pamäť, intelektové schopnosti a pamäť, kognitívne štýly a pamäť.

Piata kapitola Emócie, motivácia a pamäť je o emóciách a osobnosti, emociálnosti, emóciách a pamäti, motivácii a pamäti.

V šiestej časti Klinické vlastnosti pamäti sa opisuje pamäť schizofrenikov, hysterikov, alkoholikov a psychopatov, amnézia, teórie amnézií, pamäť a depresia, pamäť mentálne retardovaných, na základe konkrétnych výskumov podčiarkuje autor niektoré aspekty pamäti alkoholikov a niektoré zvláštnosti pamäti mentálne retardovaných detí, znovupoznanie geometrických tvarov, riadiace stratégie, rýchlosť prezentácie, možnosti zlepšenia krátkodobej pamäti nácvikom.

Siedma kapitola Pamäť a sebaobraz jednotlivca je orientovaná na selektívne

pamäti, sebaprisudzovanie, sebaobraz, schému seba, schému seba u anxiózných a depresívnych jednotlivcov.

Osma kapitola Posudzovanie pamäti výpovedou je orientovaná na výkonové dotazníky pamäti, hodnotiace dotazníky pamäti, známejšie dotazníky a škály pamäti, metapamäť, subjektívne premenné, potencionálne využiteľné stratégie, subjektívne hodnotenie jednotlivých foriem pamäti, spokojnosť—nespokojnosť a pamäťový výkon, atribúcií pamäťových zlyhaní, škálu aktuálnej pamäti a na základe výsledkov svojich vlastných výskumov mohol autor dospieť aj k poslednej kapitole, ktorá obsahuje závery pre prax a koncepcné závery.

I. Ruisel dôsledne vychádza z dialektikomaterialistických pozícií, svojou poznatkovou argumentáciou zoslabuje izolacionistické chápanie poznávacích procesov, vrátane pamäti, západnou kongnitívnou psychológiou. Jeho kniha sprístupňuje poznatky a nové skutočnosti o psychologickkej manifestácii mnemických funkcií človeka v osobnostnom kontexte. Využiteľné sú nielen pre postgraduálne vzdelávania psychológov, ale aj pre spoluprácu psychológie s inými vednými odbormi, napr. s tvorcami umelej inteligencie, s odborníkmi medicínskej a pedagogickej proveniencie a mnohými inými odborníkmi.

V tomto zmysle môže monografia o vzťahu pamäti a osobnosti plniť funkciu účinného odrazového mostíka na rozvinutie systémovo-interfunkčných výskumov aj v ďalších úsekoch súčasného psychologického bádania u nás.

Stručné zhrnutie najpodstatnejšieho významu uvedenej publikácie I. Ruisela je nasledovné:

— autor okrem neurofyziologickej dilemy o existencii unitárnej či duálnej pamäti uznáva osobitosti ikonické, sémantickej a epizodickej pamäti;

— jeho biodromálny vývin pamäťových výkonov je poučný najmä v tom, že už deti predškolského veku dosahujú v niektorých aspektoch znovupoznania úroveň dospelých; na druhej strane involučné zmeny nastávajú už vo štvrtjej dekáde;

— autor dokázal, že človek môže kapacitu pamäti zväčšiť organizáciou pamäťového materiálu, t.j. kategorizáciou, čiastkovou reprodukciou, úmyselným zabúdaním a. i.;

— kruciálnym psychologickým problémom jeho výskumov pamäti je prechod

informácií z krátkodobého do dlhodobého skladu, v čom zohrávajú významnú úlohu rôzne kódy;

— medzi pamäťovými a vyššími poznávacími procesmi existuje množstvo špecifických interfunkčných vzťahov, čo treba rešpektovať aj v psychodiagnostickej praxi;

— osobnostný kontext moduluje pamäťové funkcie, a to osobitným spôsobom v norme a špecifickým v patológii.

V týchto bodoch I. Ruisel aktívne nadviazal na prácu D. Kováča (1977) v Ústave experimentálnej psychológie SAV, ktorý skúmal mnemické javy, predovšetkým krátkodobú pamäť.

Na základe výskumov realizovaných pracovníkmi oddelenia psychológie osobnosti Ústavu experimentálnej psychológie SAV I. Ruisel vymedzil ďalšie pozoruhodné závery:

— riadiace procesy sú závislé od úrovne intelektových schopností a ich využitím možno zväčšiť kapacitu pamäti;

— podiel intelektových schopností na fungovaní pamäťových mechanizmov vzrastá úmerne s náročnosťou pamäťových úloh, pri ktorých sa vyžaduje efektívnejšie využívanie organizačných stratégií;

— osobnostnú moduláciu možno očakávať predovšetkým na úrovni pamäťového výstupu;

— vplyvom veku v určitých štádiách vývinu a intelektových schopností vzrastá reprodukovateľný výkon;

— počet voľne reprodukovateľných položiek sa zvyšuje zoskupovaním prezentovaných podnetov;

— pamäťový výkon možno do určitej miery ovplyvniť pomocnými prostriedkami;

— vybavovanie položiek pri reprodukcii má výberový charakter, prihliada sa na spojenie skladovanej informácie s potrebami, záujmami a aktuálnymi úlohami daného jednotlivca;

— pri kladnom hodnotení dochádza vplyvom dlhodobernej pamäti k posunu verbálnych podnetov;

— na výberovom vybavovaní položiek z pamäti sa podieľajú aj osobnostné dimenzie extra-introverzia, úzkosť, neurotizmus a pod.;

— pri určitom type položiek vybavovanie facilituje imaginatívnosť ako funkcia osobnosti;

— patologický proces výraznejšie postihuje reprodukcii než znovupoznanie;

— pamäť je dôležitým indikátorom patologických zmien u rôznych klinických skupín;

— dekrement pamäti patologických jednotlivcov sa prehlbuje zníženou úrovňou intelektových schopností;

— pamäť nemožno pokladať za statický fenomén — vhodným nácvikom založeným na aktivite probanda, možno zvýšiť nielen rozsah bezprostredne-mechanickej, ale aj logicko-sémantickej pamäti;

— optimálny pamäťový výkon predpokladá dostatočnú environmentálnu stimuláciu;

— zastaralé pamäťové skúšky, založené na unitárnom chápaní pamäti, nahradil skúškami rešpektujúcimi najnovšie poznatky psychológie pamäti;

— v neposlednom rade jeho význam spočíva aj v tom, že autor poukázal na potrebu dôkladnejšej kontroly osobnostných premenných aj v základnom výskume poznávacích procesov — prinajmenšom zrovnocnením probandov v štruktúre výskumného plánu.

Význam diela I. Ruisela je o to závažnejší, že žijeme v období vedecko-technickej revolúcie, v období prevratných technických vynálezov. Konštruujeme počítače, ktoré majú tiež svoju „pamäť“, do ktorej môžeme vložiť obrovské množstvo informácií a ktoré sú schopné rekordnou rýchlosťou reprodukovat každú požadovanú informáciu. Napriek tomu, však bude vždy nad nimi dominovať hoci zraniteľná, nedokonalá, avšak kontinuitu udržiavajúca, aktívna a tvorivá ľudská pamäť.

M. Lesáková

D. Stokols, I. Altman (eds.)

HANDBOOK
OF ENVIRONMENTAL
PSYCHOLOGY I, II

New York, John Wiley and Sons 1987,
1654 s.

Environmentálna psychológia, alebo po slovensky psychológia životného prostredia, je oblasť psychológie, ktorá analyzuje a hľadá vzťahy medzi prežívaním a konaním človeka a relevantnými aspektami sociálneho a fyzikálneho prostredia (D. V. Canter, K. H. Craik). Od polovice šesťdesiatich rokov sa začína formovať ako samostatná disciplína v rámci psychológie na Západe, a to pod výrazným vplyvom príbuzných vedných disciplín ako sú sociológia, antropológia a geografia. Napriek nejednotnosti teoretických a metodologických východísk jednotli-